

Бохун Н. В.,

доцент кафедри іспанської та французької філології
Київського національного лінгвістичного університету

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПОРТРЕТИЗАЦІЇ У ТВОРІ “LA MAJA DESNUDA” ВІСЕНТЕ БЛАСКО ІБАНЬЕСА

Анотація. Статтю присвячено проблемі створення словесно-художнього портрета у творі представника доби реалізму – Вісенте Бласко Ібаньеса. Проаналізовано мовностилістичні особливості створення портрета дійової особи в іспанській літературі зазначеного періоду. Вивчено семантичні та стилістичні властивості портрета персонажа. Виокремлено специфіку портретної репрезентації героїв у творі “La maja desnuda” Вісенте Бласко Ібаньеса. Доведено вплив авторського задуму на мовностилістичні засоби портретного зображення персонажів у художньому тексті.

Ключові слова: портретний опис, художній образ, іспанська художня література, мовностилістичні особливості, створення портрета персонажа, доба реалізму.

Постановка проблеми. Художній текст завжди викликав живий інтерес дослідників. Останнє десятиліття з очевидністю демонструє підвищення уваги до тексту як до особливої лінгвістичної категорії зі своїми внутрішніми законами. Це дослідження базується на двох найважливіших властивостях художнього тексту, зокрема його антропоцентричності та наявності художньої функції, яка може реалізуватись лише в межах індивідуальної художньої структури. Категорія антропоцентричності, яка є найважливішою змістовною особливістю художнього тексту, полягає в тому, що предметом зображення твору завжди є людина. Усі елементи тексту, починаючи з мовленнєвого рівня і закінчуючи глибинною змістовною структурою, є засобом її багатобічного показу. Кожен літературний твір передбачає створення художнього образу, який є концентрованою формою відображення дійсності в естетичній формі, а тому засобом вираження суб'єктивної модальності тексту. Розвиток художнього образу в літературному тексті забезпечується певними засобами мови: або за допомогою одиничного вживання, або сукупністю однакових і різних за рівнем мовних одиниць. На основі сукупності всіх мовних засобів у художньому тексті створюються портрети дійових осіб.

Актуальність дослідження зумовлена антропоцентричним спрямуванням сучасних лінгвістичних студій художнього тексту, а також необхідністю визначення специфіки словесного портрета персонажа в іспанській художній літературі ХХ століття.

Мета статті полягає в окресленні специфіки словесного портрета у творі “La maja desnuda” іспанського письменника Вісенте Бласко Ібаньеса.

Предметом дослідження є мовностилістичні особливості створення портрета персонажа у творі “La maja desnuda” Вісенте Бласко Ібаньеса.

Об'єктом – портретні описи персонажів у творі “La maja desnuda” Вісенте Бласко Ібаньеса.

Матеріалом є портретні описи дійових осіб у творі “La maja desnuda” Вісенте Бласко Ібаньеса.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж минулого століття й дотепер портрет персонажа перебуває у фокусі літературознавчих (Б.Є. Галанов [2], М.Г. Уртмінцева [9]) та власне лінгвістичних студій як у плані синхронії, так і діахронії. Вивчалися структурно-композиційний (Є.О. Гончарова [4]), стилістичний (О.С. Горшенева [5]), лінгвопрагматичний (Н.Д. Борисенко [1]) та лінгвокогнітивний (С.Ю. Селезньова [8]) аспекти портрета. Незважаючи на численність лінгвістичних розвідок вітчизняних та зарубіжних учених, спрямованих на вивчення відзеркаленого в мові образу людини з його національними, соціальними, історичними прикметами, які формують портрет персонажа, найменш розкритою є специфіка створення портретних описів персонажів в іспанських художніх творах ХХ століття.

Наукові результати. Новим є те, що ми визначаємо специфіку створення портрета персонажа іспанським письменником доби реалізму, зокрема виокремлюємо лексико-стилістичні засоби, що наповнюють портретні описи героїв у художньому творі “La maja desnuda” Вісенте Бласко Ібаньеса.

Художній твір валенсійського письменника Бласко Ібаньеса “La maja desnuda” опублікований у 1906 році. Роман розповідає історію скромного сина коваля, який стає відомим талановитим художником, а також його пригоди з жінками в Римі, Парижі та Мадриді. Назва роману є алюзією до знаменитої картини Франсіско де Гойя.

Творчість В.Б. Ібаньеса характеризується пошуком цілком нових образних засобів, які багато в чому відрізняються від тих, що використовували у своїх творах письменники ХІХ століття.

Під час дослідження портретних форм вищезгаданого автора ми визначили, що в його романі описуються як головні, так і другорядні персонажі. Портрети героїнь, які є основними об'єктами зображення твору “La maja desnuda”, пронизані захопленням оповідача ідеальною жіночою вродою.

Одним із засобів портретизації у згаданому літературному творі є екфрази, що є словесним описом предмета візуальної образності.

Екфраза, яка є репрезентацією в одній знакової системі реального або вигаданого тексту, створеного в іншій знакової системі, трактується як співіснування двох знакових систем. Вона втілюється у семантичній інтерпретації творів зображального мистецтва, що знаходять відображення у візуальній або вербальних формах. Екфраза спирається на культурний та історичний контексти. Твори мистецтва в літературі інколи виступають як ключовий символ, алегорія, філософське узагальнення чи метафора, співвідносяться з усією структурою твору як його найважливіший складник, відіграючи у книзі дуже значну, іноді вирішальну ідейно-образну роль. Проте ще частіше таку роль відіграє реальний витвір мистецтва, зокрема відома картина чи скульптура. Велике полотно “La maja desnuda” в романі Бласко

Ібаньеса так само функціонує як художній образ. Художник Реновалес відвідує музей Прадо і споглядає там відому картину Гойї "La maja desnuda". У творі її опис займає декілька сторінок. Герой відкриває для себе, що саме такої красивої жінки, яку він бачить на полотні, не вистачає в його житті:

"El pintor contempló con deletación aquel cuerpo desnudo, graciosamente frágil, luminoso, como si en su interior ardiese la llama de la vida, transparentada por las carnes de nácar..."

— ¡La maja de Goya!.. ¡La maja desnuda!..

Ya no decía estas palabras en voz alta, pero las repetían su pensamiento y su mirada: su sonrisa era como un eco de ellas [10, p. 187].

Специфічною рисою портретів персонажів у романі "La maja desnuda" Вісенте Бласко Ібаньеса є алюзивний антропонім, який потенційно містить певний обсяг асоціацій із різними елементами культури (фонові знання носіїв мови та культури), що естетично, змістовно й емоційно збагачують сприйняття репрезентованої дійової особи. Під алюзією ми розуміємо не лише інформативні елементи, запозичені з письмових текстів-оригіналів, але також словесні образи, які викликають асоціації з творами інших видів мистецтва.

Зустрівши жінку своєї мрії, захоплюючись її красою, художник Реновалес порівнює її з Венерою. Потім це спростовує, додаючи, що богиня була холодною, а його кохана є привітною та привабливою. Вона є справжньою оголеною махою Гойї:

— Te adoro Josefina. Eres hermosa como Venus. No, Venus, no. Es fría y reposada como una diosa, y tú eres una mujer. Pareces... ¿Qué es lo que pareces?.. Sí, te veo igual. Eres la majita de Goya, con su gracia delicada, con su seductora pequeñez... ¡Eres la maja desnuda! [10, p. 221].

Мовними константами описів персонажів твору "La maja desnuda" є:

1) концентрація в тексті атрибутивних чи адвербіальних конструкцій (або їх поєднання). Наприклад: *Era una mujer alta, esbelta, de adorables y justas carnosidades* [10, p. 265];

2) перевага складних речень із підрядними означальними. Наприклад: *Aquella mujer desnuda, con la cabeza rizada sobre sus brazos cruzados era el despertar de un arte que había vivido aislado* [10, p. 190];

3) перевага іменників конкретно-предметної семантики. Наприклад: *Renovales vio con gusto sus ojillos azules hundidos bajo unas cejas ralas y sedosas...; su mandíbula en forma de pala...; su alto cuerpo* [10, p. 174].

Портретний опис персонажів В.Б. Ібаньеса є різноманітним та багатограним. Мова твору "La maja desnuda" Вісенте Бласко Ібаньеса – це поєднання таких естетично-мовних засобів, як художня метафора, художній епітет, метонімія, які несуть, крім номінативного, поняттєвого, ще й естетичне пізнання.

Образ жінки у творі В.Б. Ібаньеса представлено у піднесеному стилі, в якому переважають виражальні, зокрема орнаментальні та емоційно-оцінні засоби.

У творі "La maja desnuda" переважають образи епітетного типу. Епітет визначається як «слово, що вказує на одну з ознак того предмета, який називається, і має на меті конкретизувати уявлення про нього» [3, с. 208]. Читаємо у "Теорії словесності" О. Шалигіна таке: «Одним із найдійовіших засобів посилення картинності й емоційності мовлення є епітет. Так називається слово або декілька слів, які додаються до звичайної назви предмета, щоб посилити її виразність, підкреслити в предметі одну

з його ознак – саме ту, яку в цьому разі важливо висунути на передній план, свого роду привернути до неї особливу увагу читача». [6, с. 355].

«Як майстер пензля, – пише М. Рибнікова, – тяжіє до певних фарб та ліній, так художник слова тяжіє до певних епітетів. І ось цими епітетами для читача визначається тоді не стільки світ (творця), скільки сам творець цього світу, поет. Міра суб'єктивності письменника найбільш відчутна, коли аналізуються його епітети» [7, с. 159].

Розглянемо особливості семантики традиційних епітетів, зокрема колористичних. Група епітетів, що об'єднуються у парадигму портрета людини, становлять семантичний обсяг ознак денотатів, що вміщують поняття обличчя, фігури, росту, рук, одягу, жестів, міміки, мовленнєвої поведінки, фізичних рухів, пересування, пози, зовнішнього прояву станів. Для зовнішньої характеристики героя важливим є показ кольору очей, обличчя, вуст, волосся та одягу.

Словесні образи з компонентом кольору – надзвичайно місткі утворення, що поєднують предметно-логічну зорову інформацію зі складним переплетенням асоціативних зв'язків, символічного навантаження та особливостей оригінального авторського світобачення.

Зчеплення в одне сполучення прикметників та іменників на позначення кольору створює особливий художній ефект.

Era un jovenzuelo hermoso El pelo partido en dos bandós sobre la pálida frente, negro muy negro y brillante; con reflejos azulados, los ojos de una suavidad aterciopelada, mostrando en su dilatado corte la mancha de carmesí de lagrimal; los labios rojos, enseñando su color de sangre por entre por entre la celocía del erizado bigote, la tez de una palidez de camelia, y la dentadura con un brillo, semejante al del nácar [10, p. 317].

У процитованому фрагменті опису молодого хлопця В.Б. Ібаньес уживає прикметники на позначення основних кольорів – "negro" (pelo) – «чорне волосся», "rojos" (labios) – «червоні вуста», а також – "azulado" – «синюватий», "pálido" – «блідий», які означають колірну ознаку за її інтенсивністю, "carmesí" – «яскраво-червоний», який виражає відтінок у відношенні до основного кольору. Процитовані прикметники виступають у функції епітета та виконують характеризувальну роль за моноознакою.

Колірні назви виражаються також в іменних формах шляхом уточнення ознаки через порівняння з іншою реальією, подібною до описуваної за кольором: "color de sangre" – «кольору крові», "la tez de una palidez de camelia", – «шкіра бліда, немов квітка камелії», "la dentadura con un brillo, semejante al del nácar" – «зуби з блиском, схожим до перламутрового», збагачуючи тим самим динамічні можливості вираження кольорових барв.

В іншому прикладі як синонім до жовтого кольору автор вводить в опис жінки прикметник «бурштиновий» і буде епітет – "los ojos ambarinos" (золотисто-жовті, бурштинові очі).

Era la mujer pequeña, graciosa y picante... Los ojos ambarinos, de malicioso fuego, desconcertaban su fijo mirar [10, p. 187].

Назва кольору «бурштиновий» (ambarino) утворена за колірною схожістю, здійснюється за семантичним принципом, – як результат установлення зв'язків між відомим предметом об'єктивної дійсності (бурштин).

У наступному прикладі насиченість білого кольору підсилюють неузгоджені означення, утворені за допомогою **прийменника de + іменник**. "Avanzó la novia, apoyada en el brazo

de un imponente señor que era el padrino: *toda blanca: blanco de marfil el traje, blanco de nieve el velo, blanco de nácar las flores*” – «білий, відтінку слонової кістки косяком, білосніжна вуаль, білі, з відтінком перламутру квіти» [10, р. 357].

Висновки. Таким чином, портретний опис персонажів В.Б. Ібаньеса є багатограним. Його портрети – це оцінно-експресивне, прагматично переконливе та стилістично вмотивоване втілення мовних засобів різних рівнів.

Уживання назв кольорів у романі “La maja desnuda” зумовлене ідейно-художніми, композиційними особливостями твору і є характерною ознакою індивідуального стилю Вісенте Бласко Ібаньеса. Кольороназви допомагають митцеві відтворити образи людей тієї епохи. Їх несподіване, незвичне використання змушує працювати читачку увагу, сприймати не лише зміст тексту, а й відчувати його естетичну вартість.

Подальші наукові розвідки з цієї проблематики можуть бути спрямованими на аналіз найуживаніших засобів та форм портретної репрезентації персонажа у творах різних літературних жанрів та епох. Перспективним є проведення зіставного аналізу художніх творів XV–XVIII століть, коли іспанська мова набуває національного змісту та колориту.

Література:

1. Борисенко Н.Д. Гендерный аспект репрезентации персонажной речи в английских драматических произведениях конца XX столетия: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04. «Германские языки». Киевск. нац. лингв. ун-т. Киев. 2003. 21 с.
2. Галанов Б.Е. Живопись словом. Портрет. Пейзаж. Вещь. Москва: Советский писатель, 1974. 343 с.
3. Галич О.А., Назарець В., Васильев Є. Теорія літератури. Київ: Либідь. 2001. С. 208
4. Гончарова Е.А. Пути лингвистического выражения категории автор-персонаж в художественном тексте. Томск : Издательство Томского университета, 1984. 150 с.
5. Горшенева Е.С. Портрет персонажа в системе целостного художественного текста (на материале английской реалистической прозы): автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04. «Германские языки». Киевск. ун-т им. Т. Шевченка. Киев. 1984. 24 с.
6. Жирмунский В.М. Теория литературы: Поэтика. Стилистика. Л.: Наука. 1997. С. 355
7. Рыбникова М.А. Избранные труды. Москва: Педагогика. 1985. С. 159

8. Селезнева С.Ю. Языковые средства и когнитивные модели описания персонажей в англоязычной художественной прозе: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04. «Германские языки». Московск. Ордена Дружбы Народов гос. лингв. ун-т. Москва. 2001. 19 с.
9. Уртминцева М.Г. Говорящая живопись. Очерки истории литературного портрета: [монография]. Н. Новгород: Издательство ННГУ им. Лобачевского, 2000. 312 с.
10. Blasco Ibáñez Vicente. La maja desnuda. Madrid: Letras hispánicas. 1998. 475 p.

Бохун Н. В. Основные принципы портретизации в произведении “La maja desnuda” Висенте Бласко Ибаньеса

Аннотация. Статья посвящена проблеме создания словесно-художественного портрета в романе представителя эпохи реализма – Висенте Бласко Ибаньеса. Проанализированы языковые средства создания портрета действующего лица в испанской литературе указанного периода. Изучены семантические и стилистические особенности портрета персонажа. Описана специфика портретной репрезентации героев в произведении “La maja desnuda” Висенте Бласко Ибаньеса. Доказано влияние авторского замысла на языковые и стилистические особенности портретного описания персонажей в художественном тексте.

Ключевые слова: портретное описание, художественный образ, испанская художественная литература, языковые и стилистические особенности, создание портрета персонажа, эпоха реализма.

Bokhun N. The main principles of portraying in the novel “The naked maja” by Vicente Blasco Ibáñez

Summary. The article is devoted to the problem of the artistic description in the novel of Vicente Blasco Ibáñez, the representative of the epoch of realism. The typical lexical means of character’s portrait representation in the Spanish literature of mentioned period are ascertained. The semantic and stylistic peculiarities of the personage representation are investigated. The specificity of hero’s portrait in the novel of Vicente Blasco Ibáñez is described. The influence of author’s intention for the lexical and stylistic peculiarities of the character’s portrait in the artistic text is proved.

Key words: portrait description, artistic character, Spanish belles-lettres, lingual and stylistic peculiarities, the personage portrait creation, the epoch of realism.